

مزیت های نسبی عرضه و تقاضای دانش آموختگان رشته های کارشناسی: (مطالعه موردی دانشگاه شهید چمران اهواز)

دکتر یداله مهر علی زاده و دکتر سید عزیز آرمن*

تاریخ وصول: ۸۳/۱۰/۱۷ تاریخ پذیرش: ۸۳/۱۲/۲۲

چکیده:

در مقاله حاضر، مزیت نسبی عرضه و تقاضای دانش آموختگان دولتی در مقطع کارشناسی در سال ۷۹-۱۳۷۵ بر اساس گروه های آموزشی چهارگانه دانشگاه شهید چمران اهواز به عنوان تنها دانشگاه بزرگ منطقه جنوب غرب کشور به روش مزیت نسبی آشکار شده بالاسا، بررسی گردیده است.^۱ این مقاله به دو سوال پاسخ می دهد: که آیا رشته های تحصیلی موجود در گروه های آموزشی در دانشگاه های دولتی استان خوزستان با مزیت های نسبی در بخش های اقتصادی استان هماهنگ است؟ رشته های دانشگاهی بر اساس چه ضوابط و شاخص هایی راه اندازی می شوند؟ نتایج نشان داد که مزیت های نسبی این دانشگاه در عرضه دانش آموختگان به ترتیب اولویت گروه کشاورزی و دامپزشکی، علوم انسانی، فنی و مهندسی و علوم پایه هستند. در زمینه مزیت تقاضای بازار کار، نتایج نشان می دهد که استان خوزستان در فعالیت های معدن، ماهیگیری و کشاورزی، شکار و جنگلداری از مزیت نسبی برخوردار است. این گونه تقاضا با مزیت عرضه آموزش عالی در بخش کشاورزی منطقه تقریباً همخوانی دارد. اما نگاهی به رشته های وابسته به کشاورزی در دو دانشکده کشاورزی و مجتمع آموزش عالی ملاتانی بیانگر آنست که در زمینه خرما، صنایع غذایی و رشته های وابسته، اصولاً به اندازه کافی سرمایه گذاری نشده است. همچنین دیده می شود با وجود توانایی های بالفعل و بالقوه استان در فعالیت های بخش معدن و صنعت، در بخش آموزش عالی دولتی در دانشگاه شهید چمران رشته های وابسته به علوم پایه و فنی و مهندسی در اولویت سوم و چهارم قرار دارند و اصولاً رشته ای به نام معدن شناسی که از بالاترین مزیت نسبی در استان برخوردار است، در این دانشگاه وجود ندارد.

واژه های کلیدی: مزیت نسبی آشکار، عرضه و تقاضای دانش آموختگان، دانشگاه شهید چمران

* به ترتیب دانشیار مدیریت منابع انسانی (برنامه ریزی آموزشی) و استادیار اقتصاد، دانشگاه شهید چمران اهواز.
ymehr@hotmail.com

^۱ این مطالعه توسط مؤسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور (ردیف ۵۵۳۴۹۹) تأمین مالی شده است.

۱- مقدمه

گسترش اقتصاد جهانی و تجدید ساختار استراتژی های اقتصادی و سیاسی در جهان و اهمیت دانش و اطلاعات موجبات تغییر در نیازمندی های آموزشی و مهارتی در کلیه سطوح سازمانی و بازار کاری و خدماتی شده است (مهرعلی زاده، ۱۳۸۳، ۱۳۸۴). از این رو ضروری است تا رابطه بین نظام آموزشی عالی و بازار کار و همچنین مسأله اشتغال دانش آموختگان آموزش عالی به طور ویژه مورد بررسی قرار گیرد. در واقع یکی از مسائل مورد توجه برنامه ریزان آموزشی در کشور های مختلف موضوع اشتغال دانش آموختگان است. این توجه هم به لحاظ اهمیت بازار کار به عنوان مرکز ثقل توسعه اقتصادی و اجتماعی، و هم به لحاظ نقش های اجتماعی می باشد که به افراد دانش آموخته برای نیل به اهداف توسعه کشور محول می گردد (کارنوی، ۱۳۷۲؛ مهرعلی زاده، ۱۳۷۳، ۱۳۷۹؛ مهر علی زاده و نائلی، ۱۳۸۱). نظر به اینکه اغلب کسانی که به سطوح عالی آموزش راه می یابند، انتظار دارند که در آینده شغلی مناسب با رشته تحصیلی خود در جامعه به دست آورند، و از سویی دیگر باید توجه داشت که استفاده نادرست از نیروی انسانی تربیت شده که عدم جذب فارغ التحصیلان یکی از وجوه آن می باشد، یک ضایعه مادی و معنوی است که در نهایت موجب از دست رفتن سرمایه های مملکت خواهد شد. اشتغال دانش آموختگان و دستیابی به شغل متاثر از عوامل متعددی مانند ظرفیت اشتغال زایی بازار کار و اقتصاد کشور، توانمندی های دانش آموختگان، حمایت های مالی و مشورتی دولتی و خصوصی و انگیزه های کارآفرینی بیکاران است.

دانشگاه ها که مسؤلیت تربیت نیروی انسانی کشور را بر عهده دارند، برای نیازسنجی در رابطه با ایجاد رشته های دانشگاهی، نیازمند به اطلاعات مناسبی از بازار کار هستند و همواره این پرسش مطرح می شود که برنامه ریزان و سیاست گذاران آموزش عالی بر اساس چه ضوابط و شاخص هایی رشته های دانشگاهی را راه اندازی می نمایند؟ بنابراین، سوال محوری مقاله حاضر که بر گرفته از پژوهشی در همین زمینه می باشد، آن است که با بهره گیری از روش مزیت های نسبی آشکار شده^۱ شناخت و اطلاعاتی را در زمینه ایجاد و گسترش رشته های دانشگاهی در استان خوزستان، برای مراکز آموزش عالی دولتی فراهم نماید.

^۱ Revealed Comparative Advantage

در این مقاله هدف اساسی پاسخ به این سوال است که آیا رشته های تحصیلی موجود در گروه های آموزشی در دانشگاه های دولتی استان خوزستان با مزیت های نسبی در بخش های اقتصادی استان هماهنگ است؟؛ لذا مزیت نسبی عرضه و تقاضای دانش آموختگان دولتی در مقطع کارشناسی ۱۳۷۵-۱۳۷۹ بر اساس گروه های آموزشی چهارگانه دانشگاه شهید چمران اهواز به عنوان تنها دانشگاه بزرگ منطقه جنوب غرب کشور بررسی شده است. اهداف فرعی مقاله عبارتند از:

- ۱- تعیین مزیت های نسبی بر اساس عرضه دانش آموختگان؛ یعنی محاسبه RCA1 بر اساس گروه های آموزشی چهارگانه (فنی و مهندسی، علوم پایه، علوم انسانی، کشاورزی و دامپزشکی) دانشگاه شهید چمران اهواز.
- ۲- بررسی وضعیت تقاضای دانش آموختگان بر اساس ضریب مزیت نسبی بخش های پانزده گانه اقتصادی در بازار کار استان خوزستان.
- ۳- ارزیابی رابطه بین مزیت های عرضه دانش آموختگان و مزیت های تقاضا برای دانش آموختگان در استان خوزستان.

۲- سوابق مطالعه

روش مزیت نسبی هم در عرصه اقتصاد بین الملل و هم در زمینه اقتصاد ملی، قابل بررسی است. آدام اسمیت از اولین اقتصاددانانی بود که اهمیت تقسیم کار در تجارت جهانی را مطرح نمود. ریکاردو بر اساس نظریه ارزش کار در رابطه با مزیت نسبی معتقد است که کشورها می توانند در زمینه خاصی مزیت نسبی به دست آورند و با دیگر کشور ها در تولید آن کالا رقابت کنند. بالاسا (۱۹۶۵، ۱۹۷۹) نیز مطالعات متعددی پیرامون روش های تعیین مزیت نسبی انجام داده است. مزیت نسبی به عنوان توان رقابتی یک صنعت، شرکت و واحد تولیدی، در سطوح مختلف سرمایه گذاری و رقابتی است. هنگام بحث در زمینه تصمیمات سرمایه گذاری برای تقویت بیشتر تولید جامعه و در نتیجه افزایش توان بازرگانی و صادراتی کشور، همواره شاخص مزیت های نسبی است که اولویت های سرمایه گذاری را تعیین می کند؛ اما آنچه که مزیت نسبی سرمایه گذاری را مشخص می سازد به مجموعه ای از عوامل بستگی دارد. این عوامل عبارتند از: بالا بودن درجه کارایی یا بهره وری صنعتی (ارزش افزوده سرانه)، شاخص کاردهی (نسبت ارزش افزوده به ستانده)، پایین بودن درجه سرمایه بری و بالا بودن میزان سودآوری (تولیدات

منه‌های هزینه‌ها تقسیم بر شاغلان). این معیارها برای سرمایه‌گذاری در سطح فردی حائز اهمیت هستند. زمانی که تنگناهای ارزی وجود دارد، عدم وابستگی به منابع خارجی، معیار مهم دیگری برای تصمیم‌گیری است (هاشمیان و همکاران، ۱۳۷۸).

در زمینه به‌کارگیری شاخص مزیت نسبی در ایران، مطالعات متعددی صورت گرفته است. مطالعات جعفری صمیمی (۱۳۸۰)، پیراسته و هاشمیان (۱۳۷۸)، هاشمیان و همکاران (۱۳۷۸)، حسینی و همکاران (۱۳۷۸)، نوربخش (۱۳۷۵)، موسی نژاد (۱۳۷۳ و ۱۳۷۴)، مقاری (۱۳۶۸)، امینی (۱۳۶۸)، مصطفی حداد و مهناز ربیعی (۱۳۶۷) در زمینه تعیین اولویت‌های سرمایه‌گذاری صنعتی جهت تقویت مزیت‌های نسبی صنعتی، بررسی کمی مزیت نسبی در کالاهای صادراتی ایران در خصوص کالاهایی مانند پسته، فرش، چرم و محصولات چرمی، بادام، منسوجات، گردو، فندق و کفش، لباس و پوشاک، صنایع شیمیایی و مرکبات قابل بررسی است.

و اما به‌طور ویژه مطالعه خاصی از شاخص مزیت نسبی آشکار و کار برد آن در تعیین مزیت‌های نسبی در آموزش عالی صورت نگرفته است. تنها مطالعه عمده، تحقیقی است که با عنوان مزیت‌های نسبی منطقه ای در اشتغال زایی دانش‌آموختگان توسط دانشگاه‌های مناطق مختلف کشور، توسط موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی در دست بررسی است. از گزارش‌های منتشر شده در رابطه با طرح فوق می‌توان به گزارش طالبی و صمدی (۱۳۸۱) در دانشگاه اصفهان اشاره کرد. در جمع‌بندی این گزارش آمده است که بین عرضه و تقاضای دانش‌آموختگان در بازار کار اصفهان تناسبی وجود ندارد.

۳- مزیت نسبی عرضه دانش‌آموختگان

برای انجام این مطالعه و دستیابی به اهداف مطالعه از دو روش توصیفی (آمار و اطلاعات استان و دانشگاه شهید چمران اهواز) و روش مزیت‌های نسبی استفاده شده است. برای محاسبه مزیت نسبی از شاخص مزیت نسبی آشکار شده (RCA) بالاسا استفاده گردیده است. بالاسا در سال ۱۹۶۵ در تحقیقی نشان داد که می‌توان از عملکرد صادراتی صنعت خاص به عنوان یکی از روش‌های تعیین مزیت نسبی استفاده نمود. وی شاخصی را به صورت زیر معرفی کرد.

$$RCA = (X_{ij}/X_i) / (X_{wj}/X_w) \quad (1)$$

در این معادله X ارزش افزوده فعالیت، i کشور مورد نظر، j کالای مورد بررسی و w نشان دهنده کل جهان است. با در نظر گرفتن تغییرات این شاخص در یک دوره چند ساله می توان نتیجه گرفت که آیا کشور در امر صادرات کالای مورد نظر دارای مزیت نسبی می باشد یا نه. با توجه به این که اجزای تشکیل دهنده شاخص RCA همگی مثبت می باشند، بنابراین مقدار عددی این شاخص بین صفر و بی نهایت تغییر می نماید. بر اساس اطلاعات مربوط به این شاخص، چنانچه مقدار عددی آن در مورد کالایی بزرگتر از یک باشد، گفته می شود که کشور مورد نظر در صادرات آن کالاها از مزیت نسبی برخوردار است. همچنین هر چه مقدار شاخص فوق بزرگتر باشد، اولویت و مزیت نسبی یا رقابتی بیشتر آن کالا را برای کشور مورد نظر نشان می دهد و در مقابل چنانچه مقدار این شاخص برای برخی از کالاها کمتر از یک باشد، کشور مورد نظر در زمینه صادرات این نوع کالاها از مزیت نسبی برخوردار نمی باشد.

برای به کار گیری شاخص مزیت های نسبی آشکار شده در آموزش عالی، چنانچه دانش آموختگان مراکز آموزش عالی را به عنوان صادرات قلمداد نماییم، می توان شاخص را به شرح زیر به کار گرفت:

$$RCA2 = \frac{\text{دانش آموختگان یک رشته در دانشگاه}}{\text{کل دانش آموختگان دانشگاه}} \div \frac{\text{دانش آموختگان همان رشته در کشور}}{\text{کل دانش آموختگان کشور}} \quad (2)$$

محاسبه RCA1 بر اساس گروه های آموزشی چهارگانه دانشگاه شهید چمران اهواز نتایج به دست آمده از مزیت های نسبی عرضه نیروی انسانی در دانشگاه شهید چمران به عنوان یکی از دانشگاه های اصلی استان خوزستان نشان می دهد که مزیت های نسبی در گروه های چهارگانه به ترتیب اولویت: کشاورزی و علوم پایه (۱۰/۸۱)، علوم انسانی (۴/۷۸)، فنی و مهندسی (۳/۹۷) و علوم پایه (۲/۲) بوده است (جداول ۲).

جدول ۱: تعداد دانش آموختگان کارشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز به تفکیک گروه های آموزشی

گروه آموزشی	۱۳۷۵-۷۴	۱۳۷۶-۷۵	۱۳۷۷-۷۶	۱۳۷۸-۷۵	۱۳۷۹-۷۴
علوم انسانی	۸۳۰	۷۶۷	۷۴۱	۹۸۱	۸۸۷
علوم پایه	۲۱۳	۲۸۶	۳۵۲	۳۱۶	۲۲۱
کشاورزی و دامپزشکی	۳۴۳	۳۳۹	۲۹۱	۲۲۹	۲۹۳
فنی و مهندسی	۱۱۴	۱۵۳	۱۱۹	۱۷۷	۲۸۵
جمع کل دانشگاه شهید چمران اهواز	۱۵۰۰	۱۵۳۵	۱۵۰۳	۱۸۲۵	۱۶۸۶

ماخذ: نتایج تحقیق

جدول ۲: محاسبه RCAI بر اساس گروه های آموزشی چهارگانه دانشگاه شهید چمران اهواز

RCAI							گروه آموزشی
رتبه	میانگین	۱۳۷۸-۷۹	۱۳۷۷-۷۸	۱۳۷۶-۷۷	۱۳۷۵-۷۶	۱۳۷۵-۷۴	علوم انسانی
۲	۴/۷۸	۳/۹۵	۴/۷۳	۳/۷۱	۳/۸۴	۷/۰۴	علوم پایه
۴	۲/۰۲	۱/۲	۱/۵۷	۲/۳	۲/۷	۱/۳۴	کشاورزی و دامپزشکی
۱	۱۰/۸۱	۹/۷۴	۸/۴۵	۱۱/۴۲	۸	۱۲/۴۴	فنی و مهندسی
۳	۳/۹۷	۵/۶۶	۲/۷۳	۴/۱۹	۲/۵۷	۲/۷۰	

ماخذ: نتایج تحقیق

نتایج حاصل از RCAI در سطح دانشکده ها نیز متفاوت می باشد. در واقع، در گذر زمان و طی سال های ۱۳۷۵ لغایت ۱۳۷۹ مزیت های نسبی رشته های کارشناسی در دانشکده های دانشگاه نوسان داشته است. اطلاعات مربوط به وضعیت مزیت نسبی عرضه دانش آموختگان بر حسب رشته ها و دانشکده ها در دانشگاه شهید چمران نشان می دهد که مزیت نسبی برای دانشکده ها به ترتیب رتبه به شرح زیر است:

دانشکده کشاورزی اهواز و ملاتانی (۱۰/۸۱)، دانشکده الهیات (۶/۱۵)، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی (۴/۹۵)، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی (۴/۷)، دانشکده ادبیات و علوم انسانی (۴/۴۳)، دانشکده فنی و مهندسی (۳/۹۷)، دانشکده تربیت بدنی (۳/۶۹)، دانشکده ریاضی و کامپیوتر (۲/۲۳) و دانشکده علوم (۱/۸۱).

۴- وضعیت تقاضای دانش آموختگان در بازار کار استان خوزستان

برای تعیین تقاضای بخش های مختلف اقتصادی منطقه، ضریب مزیت نسبی (RCA2) بخش های اقتصادی پانزده گانه در استان خوزستان طی سال های ۱۳۷۶-۷۸ و میانگین آن محاسبه گردید. به منظور آگاهی از وضعیت تقاضا برای دانش

آموختگان در بازار کار استان های منطقه از شاخص مزیت های نسبی آشکار شده RCA2 بالاسا استفاده شده است.

$$RCA2 = \frac{\text{ارزش افزوده فعالیت X در استان}}{\text{کل ارزش افزوده استان}} \div \frac{\text{ارزش افزوده فعالیت بخش X در کشور}}{\text{کل ارزش افزوده کشور}} \quad (3)$$

از این شاخص که به عنوان مقیاسی از تقاضای بخش های اقتصادی در استان مورد بررسی تلقی می شود، برای تعیین اولویت بخش های گوناگون اقتصادی استفاده خواهیم کرد. متاسفانه آمار و اطلاعات ارائه شده توسط مراکز مختلف آماری در سطح کشور و منطقه برای محاسبه مزیت های نسبی ناقص می باشند؛ به این دلیل و برای رسیدن به کمیت های مزیت نسبی از دو روش مستقیم و غیر مستقیم استفاده شده است.

الف- روش غیر مستقیم: در این روش تخمینی، ارزش افزوده فعالیت های گوناگون در سطح استان خوزستان برآورد شده است. مبنای چنین برآوردی سهم شاغلان هر فعالیت در کل شاغلان آن فعالیت در کشور است. به عبارت دیگر برای محاسبه ارزش افزوده فعالیت X در استان در سال مورد نظر، سهم شاغلان آن فعالیت در کل شاغلان کشور در آن فعالیت را در ارزش افزوده کل آن فعالیت ضرب می کنیم. به این ترتیب ارزش افزوده کل هر فعالیت به نسبت سهم اشتغال هر فعالیت استان در اشتغال در کل کشور (ضریب اشتغال فعالیت) توزیع می شود.

$$V_i = a_i V_{in}$$

که در آن a_i عبارت است از کل اشتغال فعالیت i در کشور تقسیم بر مقدار اشتغال فعالیت i در استان. مقدار a_i با استفاده از جدول آمار شاغلان در سالنامه آماری مرکز آمار ایران سال ۱۳۷۵ محاسبه شده است. مقادیر ارزش افزوده فعالیت های پانزده گانه کشور برگرفته از آمار نامه ۱۳۷۷ مرکز آمار ایران استخراج گردیده است.

ب- روش مستقیم: سازمان برنامه و بودجه در راستای محاسبه حساب های ملی منطقه ای در میان مجموعه آمار منتشره، ارزش افزوده سال ۱۳۷۸ فعالیت های مختلف اقتصادی مربوط به ۱۲ استان کشور از جمله استان خوزستان را منتشر کرده است؛ بنابراین برای سال ۱۳۷۸ ارزش افزوده استان در فعالیت های مختلف مستقیماً قابل

دسترسی است و نیازی به برآوردهای غیر مستقیم نیست؛ ولی از آنجایی که هدف ما محاسبه ارزش افزوده برای سال های ۱۳۷۶-۱۳۷۸ در استان خوزستان می باشد، لذا برای به دست آوردن برآوردی از ارزش افزوده در استان خوزستان در دو سال ۱۳۷۶ و ۱۳۷۷ از رابطه رشد معکوس استفاده شده است. ارزش افزوده هر فعالیت از سال ۱۳۷۸ به سال ۱۳۷۷ و ۱۳۷۶ در سطح کشور و نرخ های رشد مربوط محاسبه شد و سپس با مینا قرار دادن ارزش افزوده هر فعالیت در سطح استان و برای سال ۱۳۷۰ و اعمال آن نرخ ها در سطح استان ارزش افزوده فعالیت ها در سال های ۷۷ و ۷۶ برآورد گردید. به این منظور ابتدا نرخ رشد معکوس هر فعالیت در سطح کشور از سال ۱۳۷۸ به دو سال قبل از آن، یعنی سال های ۱۳۷۷ و ۱۳۷۶ محاسبه شد. سپس با توجه به ارقام ارزش افزوده هر فعالیت در سطح استان و در سال ۱۳۷۸ (که موجود است) و با استفاده از نرخ های محاسبه شده در مورد اشاره شده، به برآورد ارزش افزوده هر فعالیت برای دو سال ۱۳۷۷ و ۱۳۷۶ در سطح استان اقدام گردید.

از آنجای که این مطالعه در استان خوزستان انجام شده است، بنابراین ضرورت دارد تا تصویری از وضعیت اقتصادی این استان ارائه گردد. استان خوزستان با مساحتی حدود ۶۴۲۳۶ کیلومتر مربع، در جنوب غربی ایران واقع گردیده و از شمال غربی با استان ایلام، از شمال با استان لرستان، از شمال شرقی و مشرق با استان های چهار محال بختیاری و کهگیلویه و بویراحمد، از جنوب شرقی با استان بوشهر، از جنوب با خلیج فارس و از مغرب با کشور عراق هم مرز است. براساس جدیدترین تقسیمات کشوری، استان خوزستان دارای ۱۵ شهرستان ۲۸ شهر، ۳۵ بخش و ۱۱۱ دهستان است. براساس نتایج سرشماری عمومی در سال ۱۳۷۵، تعداد شاغلان استان ۷۳۰۱۴۹ نفر بوده اند که ۵/۰۱ درصد کل شاغلان کشور را تشکیل می دهند. استان خوزستان از نظر تعداد شاغلان در بین استانهای کشور رتبه هفتم را دارا می باشد. براساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۷۵ تعداد بیکاران استان خوزستان ۱۴۰۶۱۷ نفر و نرخ بیکاری ۱۶/۱۵ درصد می باشد. نرخ بیکاری در نقاط شهری استان ۱۵/۹۶ و در نقاط روستایی ۱۶/۷۷ درصد است، در حالی که در کل کشور نرخ بیکاری در نقاط شهری و روستایی به ترتیب ۸/۸۶ و ۹/۴۴ درصد می باشد. خوزستان به لحاظ داشتن ذخایر و منابع سرشار طبیعی، استانی بالقوه غنی و ثروتمند می باشد که از این نظر سهم بزرگی

را در تامین بنیه اقتصادی مملکت به عهده دارد. در اینجا ۸ مورد از موارد متعدد ایفای نقش استان در اقتصاد کشور آورده می شود:

۱- تامین ۱۰۰ درصد مواد خام مورد نیاز پالایشگاه های کشور. ۲- تامین ۸۵ درصد از گاز مصرفی و صادراتی. ۳- تامین ۹۰ درصد ارز کشور از محل صادرات نفت و گاز. ۴- تامین ۳۰ درصد از انرژی بالفعل کشور. ۵- تامین ۶۶ درصد از مواد اولیه پتروشیمی. ۶- تامین ۲۷ درصد از فولاد تولیدی در کشور. ۷- تامین ۳۰ درصد از قند و شکر تولیدی کشور. ۸- تامین بالغ بر ۶۰ درصد از ظرفیت بندری کل کشور با وجود بیش از ۵۲ اسکله.

استان خوزستان با دارا بودن استعدادهای ویژه آب، خاک و هوا یکی از قطب های مهم کشاورزی به شمار می رود. مقدار جریان آب رودخانه های کارون، کرخه، جراحی، خیرآباد و دز این استان حدود ۳۱ میلیارد متر مکعب در سال برآورد می گردید و علاوه بر این، حدود ۱ میلیارد متر مکعب آب نیز از منابع زیرزمینی به صورت چشمه، قنات و چاه قابل استفاده می باشد. به طور کلی، قریب ۳۳ درصد از آب های سطحی کشور در این استان جریان دارد.

بر اساس نتایج به دست آمده از روش مستقیم، ساختار اصلی اقتصادی استان خوزستان ساختار معدنی و صنعتی است، به طوری که ۶۰ درصد از کل ارزش افزوده استان به این نوع فعالیت ها اختصاص دارد. نتایج مربوط به مزیت های نسبی از روش مستقیم در استان خوزستان گویای آنست که این استان در بخش های معدن، ماهیگیری و کشاورزی، شکار و جنگلداری به ترتیب رتبه اول تا سوم را در سه سال مورد بررسی داشته است.

به هر حال، نمی توان مساله قطب صنعتی بودن خوزستان را نادیده گرفت. به دلیل وجود معادن غنی نفت و گاز، صنایع شیمیایی و وابسته به نفت از موقعیت ویژه ای برخوردارند که مهمترین آنها عبارتند از پالایشگاه نفت آبادان، صابون سازی خرمشهر، پالایشگاه گاز بید بلند، پتروشیمی بندر امام، رازی و آبادان و شرکت کربن ایران. مهمترین صنایع کانی غیر فلزی استان عبارتند از: سیمان بهبهان، فارسیت اهواز و کارخانجات آجرماشینی. صنایع مهم تولید فلزات اساسی استان که نقش ملی دارند، عبارتند از: مجتمع فولاد اهواز، کارخانجات لوله سازی اهواز و خوزستان، نورد و لوله اهواز، سپنتا، گروه ملی صنعتی فولاد ایران و کارخانه نورد سنگین کاویان و صنایع برق و

الکترونیک، سلولزی و صنایع نساجی و کارخانجات کاغذ سازی پارس و نئوپان کارون از مهمترین صنایع سلولزی استان می باشند. جدول ۳ اطلاعات مربوط به هر سال، میانگین سه سال و رتبه بندی بخش های مهم اقتصادی استان خوزستان بر اساس بیشترین و کمترین مزیت نسبی را نشان می دهد.

جدول ۳: مزیت نسبی به روش مستقیم بخش های اقتصادی، ۷۸-۱۳۷۶

رتبه	میانگین	۱۳۷۸		۱۳۷۷		۱۳۷۶		شرح
		رتبه	RCA2	رتبه	RCA2	رتبه	RCA2	
۳	۰/۹۵	۳	۰/۹	۳	۱/۱	۳	۰/۸۶	کشاورزی، شکار و جنگلداری
۲	۱/۰۴	۲	۱	۲	۱/۲	۲	۰/۹۳	ماهیگیری
۱	۵/۱۵	۱	۴/۹	۱	۵/۹	۱	۴/۶۴	معادن
۶	۰/۶۲	۶	۰/۶	۶	۰/۷	۶	۰/۵۶	صنعت
۴	۰/۹۳	۴	۰/۹	۴	۱/۱	۴	۰/۸۴	تامین برق، آب، گاز طبیعی
۷	۰/۵۲	۷	۰/۵	۷	۰/۶	۷	۰/۴۷	ساختمان
۱۰	۰/۴۷	۱۰	۰/۵	۱۰	۰/۵	۱۰	۰/۴۳	عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر و وسائل نقلیه و کالا
۱۱	۰/۴۳	۱۱	۰/۴	۱۱	۰/۵	۱۱	۰/۳۹	هنل و رستوران
۵	۰/۶۴	۵	۰/۶	۵	۰/۷	۵	۰/۵۸	حمل و نقل و انبارداری و ارتباطات
۱۵	۰/۱۵	۱۵	۰/۱	۱۵	۰/۲	۱۵	۰/۱۴	واسطه گری های مالی
۱۴	۰/۲۹	۱۳	۰/۳	۱۳	۰/۳	۱۳	۰/۲۶	مستغلات، کرایه و خدمات کسب و کار
۸	۰/۴۳	۸	۰/۵	۸	۰/۶	۹	۰/۴۳	اداره امور عمومی، دفاعی و تامین اجتماعی
۱۳	۰/۴۲	۱۲	۰/۴	۱۲	۰/۵	۱۲	۰/۳۸	آموزش
۹	۰/۴۸	۹	۰/۵	۹	۰/۵	۸	۰/۴۳	بهداشت و مددکاری اجتماعی
۱۲	۰/۴۳	۱۴	۰/۲	۱۴	۰/۲	۱۴	۰/۱۶	سایر خدمات عمومی و اجتماعی، شخصی و خانگی

ماخذ: محاسبه مولفین (آمار خام برگرفته از آمارنامه ۱۳۷۷ مرکز آمار ایران - حساب های ملی ایران - قیمت جاری)

علاوه بر نتایج فوق، تحقیق نتایج دیگری دارد که از روش غیر مستقیم مبنی بر سهم اشتغال استان است که بر اساس ارزش افزوده زیر بخش های متناسب با سهم اشتغال هر زیر بخش در سال ۱۳۷۵ به دست آمده است، حاکی از این است که در

مجموع سه سال ۷۸-۱۳۷۶ زیر بخش های معدن، ماهیگیری و تامین آب و برق و گاز دارای مزیت نسبی آشکاری بوده اند. میانگین این بخش ها به ترتیب برابر با ۳/۷۳، ۳/۰۱ و ۱/۹ است. در این میان، بخش های سایر خدمات و نیز هتل و رستوران دارای پایین ترین مزیت در مجموع فعالیت هاست. نکته قابل تامل آنست که بخش صنعت نیز رتبه پایینی دارد. جداول ۱۲ و ۱۳ اطلاعات مربوط به شاغلین ۱۰ سال به بالا در سال ۱۳۷۵ و میانگین مزیت نسبی غیر مستقیم سه سال و رتبه بندی بخش های مهم اقتصادی استان خوزستان بر اساس بیشترین و کمترین مزیت نسبی را نشان می دهد.

جدول ۴: مزیت نسبی بخش های اقتصادی استان به روش غیرمستقیم.

رتبه	میانگین	۱۳۷۸		۱۳۷۷		۱۳۷۶		شرح
		رتبه	RCA2	رتبه	RCA2	رتبه	RCA2	
۱۲	۰/۱۶۰	۱۲	۰/۱۵۸	۱۲	۰/۱۷	۱۲	۰/۱۵۶	کشاورزی، شکار و جنگلداری
۲	۳/۰۱	۲	۲/۹۷	۲	۲/۲	۲	۲/۸۶	ماهیگیری
۱	۳/۷۳	۱	۳/۶۱	۱	۴/۱	۱	۳/۴۸	معدن
۱۳	۰/۱۵۵	۱۳	۰/۱۵۳	۱۳	۰/۱۶	۱۳	۰/۱۵۱	صنعت
۳	۱/۹۰	۳	۱/۸۴	۳	۲/۱	۳	۱/۷۷	تامین برق، آب و گاز طبیعی
۱۰	۰/۱۴۶	۱۰	۰/۱۶۲	۱۰	۰/۱۷	۱۰	۰/۱۶	ساختمان
۱۱	۰/۱۶۱	۱۱	۰/۱۵۹	۱۱	۰/۱۷	۱۱	۰/۱۵۷	عمده و خرده فروشی، تعمیر وسائل نقلیه و ...
۱۴	۰/۱۵۳	۱۵	۰/۱۵۴	۱۵	۰/۱۵	۱۵	۰/۱۵۲	هتل و رستوران
۶	۰/۱۷۷	۶	۰/۱۷۵	۶	۰/۱۸	۶	۰/۱۷۲	حمل و نقل و انبارداری و ارتباطات
۹	۰/۱۶۷	۹	۰/۱۶۵	۹	۰/۱۷	۹	۰/۱۶۳	واسطه گری های مالی
۵	۰/۱۸۱	۵	۰/۱۷۹	۵	۰/۱۹	۵	۰/۱۷۶	مسئولان، کرایه و خدمات کسب و کار
۴	۱/۰۲	۴	۰/۱۹۹	۴	۱/۱	۴	۰/۱۹۵	اداره امور عمومی، دفاعی و تامین اجتماعی
۸	۰/۱۷۰	۸	۰/۱۶۸	۸	۰/۱۸	۸	۰/۱۶۶	آموزش
۷	۰/۱۷۶	۷	۰/۱۷۵	۷	۰/۱۸	۷	۰/۱۷۲	بهداشت و مددکاری اجتماعی
۱۵	۰/۱۵۲	۱۴	۰/۱۵۱	۱۴	۰/۱۶	۱۴	۰/۱۴۹	سایر خدمات عمومی و اجتماعی، شخصی و خانگی

ماخذ: محاسبه مولفین (آمار خام برگرفته از آمار نامه ۱۳۷۷ مرکز آمار ایران - حساب های ملی ایران - قیمت جاری)

۵- نتیجه گیری و پیشنهادها

در مقاله حاضر رابطه بین مزیت های عرضه دانش آموختگان و مزیت های تقاضا برای دانش آموختگان دوره های کارشناسی دولتی در استان خوزستان مشخص شده

است. نتایج نشان داد که دانشگاه شهید چمران دارای مزیت های نسبی در عرضه دانش آموختگان به ترتیب اولویت گروه کشاورزی و دامپزشکی، علوم انسانی، فنی و مهندسی و علوم پایه است. در زمینه مزیت تقاضای بازار کار، چنانچه مزیت های نسبی بخش های اقتصادی را شاخصی از تقاضای بخش های اقتصادی فرض کنیم، نتایج نشان داد که استان خوزستان در فعالیت های معدن، ماهیگیری و کشاورزی، شکار و جنگلداری از مزیت نسبی برخوردار است. این گونه تقاضا با مزیت عرضه آموزش عالی در بخش کشاورزی منطقه تقریباً همخوانی دارد؛ زیرا عرضه دانش آموختگان کشاورزی و دامپزشکی در سطح منطقه مزیت نسبی اول را دارد. این استان به دلیل دارا بودن محصولات کشاورزی همچون نیشکر، خرما و گندم نقش عمده ای در صنایع غذایی کشور ایفاء می نماید. صنایع غذایی استان عبارتند از: کشت و صنعت های کارون و هفت تپه، کارخانه قند دزفول و اهواز، شیر پاستوریزه اهواز و شوش، نوشابه زمزم و نیک نوش اهواز، شرکت آرد خوزستان؛ همچنین استان خوزستان یکی از مراکز مهم تولید خرما در کشور می باشد و از آنجا که این نوع خرما در بازارهای جهانی دارای مقبولیت بالایی است، استان خوزستان نسبت به سایر استان های کشور، در تولید خرما دارای مزیت نسبی می باشد. این مزیت نسبی از روند صعودی برخوردار است و بیانگر افزایش سهم نسبی استان خوزستان در تولید این محصول می باشد. اما نگاهی به رشته های وابسته، به کشاورزی در دو دانشکده کشاورزی و مجتمع آموزش عالی ملاتانی بیانگر آنست که در زمینه خرما، صنایع غذایی و رشته های وابسته اصولاً به اندازه کافی سرمایه گذاری نشده است. لذا ایجاد رشته خرما، و رشته های وابسته به صنایع غذایی در مراکز آموزش عالی استان خوزستان ضرورت دارد.

استان خوزستان با بهره مندی از منابع عظیم نفت و گاز و صنایع پتروشیمی، فولاد سازی، سیمان و تولید شکر، کشت و صنعت ها، همچنین نیروگاههای آبی و حرارتی یکی از مهمترین قطب های صنعتی کشور نیز محسوب می شود. اما در بخش آموزش عالی دولتی، در دانشگاه شهید چمران رشته های وابسته به علوم پایه و فنی و مهندسی در اولویت سوم و چهارم هستند و اصولاً رشته ای به نام معدن شناسی که از بالاترین مزیت نسبی در استان برخوردار است، در این دانشگاه وجود ندارد.

دو نکته در رابطه با نتایج به دست آمده از مزیت های نسبی عرضه و تقاضا قابل تامل است: اولاً به دلیل سیاست ملی پذیرش دانشجو، دانش آموختگان دانشگاه شهید

چمران صرفاً در بازار کار استان جذب نمی شوند، لذا مزیت های نسبی مطرح شده در بخش عرضه قابل تفسیر در سطح کلان و ملی است. ثانیاً، محاسبات تقاضا بر اساس آمار های سال ۱۳۷۸ صورت گرفته است و صرفاً وضع موجود را در سال های گذشته ترسیم می سازد (مثلاً در مطالعه حاضر بخش های صنعتی اولویت ششم را احراز کرده است)، در حالی که طی سال های برنامه سوم توسعه اقتصادی و اجتماعی کشور در استان خوزستان بویژه در بخش صنعت سرمایه گذاری های زیر بنایی صورت گرفته و ظرفیت های بالقوه ای برای استان به وجود آورده است. از این رو باید ظرفیت های بالقوه در حال ایجاد برای بررسی مزیت های تقاضا نیز در مطالعات مربوط به گسترش رشته های دانشگاهی در استان مورد توجه قرار گیرد.

فهرست منابع

- پیراسته، ح. و هاشمیان، م.، "بررسی و تحلیل شاخص های مزیت نسبی صنایع استان خوزستان"، مجموعه مقالات همایش شناخت استعدادهای بازرگانی- اقتصادی استان خوزستان، موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی، ۱۱-۱۰ آذر، ۱۳۷۸.
- جعفری صمیمی، احمد، بررسی مزیت نسبی توسعه صنایه دهگانه در استان مازندران، اداره کل صنایع و معادن استان مازندران، ۱۳۸۰.
- حسینی و همکاران، "تعیین مزیت نسبی محصولات زراعی (اساسی و تجاری) عمده استان خوزستان (با استفاده از معیار هزینه منابع داخلی)"، مجموعه مقالات همایش شناخت استعدادهای بازرگانی- اقتصادی استان خوزستان، موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی، ۱۱-۱۰ آذر، ۱۳۷۸.
- سازمان برنامه و بودجه، عرضه و تقاضای نیروی انسانی متخصص در ایران، بررسی وضعیت اشتغال و بیکاری نیروی کار، سازمان برنامه و بودجه، ۱۳۷۶.
- سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان خوزستان، معاونت آمار و اطلاعات و انفورماتیک، آمارنامه استان خوزستان، ۱۳۷۵-۱۳۷۹.
- طالبی، هوشنگ و صمدی، سعید، "ارزیابی تناسب بین عرضه و تقاضای دانش آموختگان در بازار کار استان اصفهان"، مجموعه مقالات چهل و هفتمین نشست روسای دانشگاه ها و مراکز علمی و تحقیقاتی کشور، وزارت علوم تحقیقات و فناوری، سازمان سنجش آموزش کشور، ۱۳۸۱.
- فاتح، ع.، "بررسی مزیت نسبی تولید و صدور خرما در استان خوزستان"، مجموعه مقالات همایش شناخت استعدادهای بازرگانی- اقتصادی استان خوزستان، موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی، ۱۱-۱۰ آذر، ۱۳۷۸.
- فرجادی، غلامعلی، بازارکار، اشتغال و بیکاری در اقتصاد ایران، تهران، مؤسسه عالی پژوهش در برنامه ریزی و توسعه، ۱۳۷۶.
- مارتین کارنوی، آموزش و اشتغال، تحلیلی انتقادی، ترجمه یدالله مهرعلی زاده، اهواز، انتشارات معارف خوزستان، ۱۳۷۲.
- مرکز آمار ایران، سرشماری های عمومی نفوس و مسکن استان خوزستان، سال های مختلف.
- مرکز آمار ایران، نتایج تفصیلی عمومی نفوس و مسکن کشور، سال های مختلف.
- مصطفی حداد و مهناز ربیعی، مزیت نسبی محصولات کشاورزی، تهران، موسسه پژوهش های برنامه ریزی و اقتصاد کشاورزی، ۱۳۷۶.

مهر علی زاده، یداله، آرمن، سید عزیز و همکاران، گزارش طرح مطالعه و تبیین مزیت‌های نسبی منطقه ای در اشتغال زایی دانش‌آموختگان توسط دانشگاه‌های مناطق کشور (خوزستان، لرستان و ایلام)، ردیف متمرکز ۵۵۳۴۹۹، معاونت پژوهشی دانشگاه شهید چمران اهواز، ۱۳۸۱.

مهر علی زاده یداله و نائلی، محمد علی، "پیامدهای جهانی شدن بر برنامه ریزی آموزشی دانشگاهی در ایران"، فصلنامه علمی و پژوهشی دانشگاه شریف، سال هیجدهم، دوره جدید، بهار ۱۳۸۱.

مهر علی زاده، یداله، جهانی شدن و چالش‌های رویاروی نظام‌های آموزشی و کارآموزی و مهارت‌سازی کشور ایران، اهواز، انتشارات رسش، ۱۳۸۳.

مهر علی زاده، یداله و مجتبی بهنام پور، گزارش طرح بررسی وضعیت فارغ‌التحصیلان دانشکده‌های دانشگاه شهید چمران اهواز از سال ۷۴-۱۳۳۴، شماره ۱۴، معاونت آموزشی، مدیریت برنامه ریزی و ارزیابی آموزشی دانشگاه شهید چمران اهواز، ۱۳۷۴.

مهر علی زاده، یداله، "جهانی شدن و برنامه ریزی توسعه منابع انسانی"، فصلنامه مدیریت و توسعه، شماره نهم، ۱۳۸۰.

مهر علی زاده، یداله، جهانی شدن، تغییرات سازمانی و برنامه ریزی توسعه منابع انسانی، اهواز، انتشارات دانشگاه شهید چمران اهواز، ۱۳۸۴.

مهر علی زاده، یداله، گزارش طرح برنامه ریزی توسعه آموزش عالی دانشگاه شهید چمران طی سال‌های ۷۷-۱۳۷۳، دفتر برنامه ریزی آموزش عالی، دانشگاه شهید چمران اهواز، ۱۳۷۳.

مهر علی زاده، یداله، گزارش طرح سیمای دانشگاه شهید چمران اهواز در برنامه پنج‌ساله اول توسعه اقتصادی اجتماعی و فرهنگی (۱۳۶۸-۱۳۷۳)، شماره ۶، معاونت آموزشی، مدیریت برنامه ریزی و ارزیابی آموزشی، دانشگاه شهید چمران اهواز، ۱۳۷۴.

مهرعلی زاده، یداله "آموزش و بیکاری فارغ‌التحصیلان"، مجله مدیریت دولتی، شماره ۲۴، ۱۳۷۳.

مهرعلی زاده، یداله، "اقتصاد جهانی، تغییرات سازمانی، آموزش و کارآموزی: ایجاد و بهره‌برداری از مهارت در صنایع"، مجله مدیریت دانشگاه علامه طباطبائی، شماره ۲۷-۲۸، ۱۳۸۰.

هاشمیان و همکاران، تعیین اولویتهای سرمایه‌گذاری صنعتی جهت تقویت مزیت‌های نسبی صنعتی، تهران، موسسه پژوهش‌های بازرگانی، ۱۳۷۸.

Shton, D.N., "The Skill Formation Process: A Paradigm Shift?," Journal of Education and Work, Vol. 12, No. 3, 1999, pp. 347-350.

Balassa, B., "The Changing Pattern of Comparative Advantage in Manufactured Goods," The Reivew of Economic and Social Studies, Vol. 33, 1979, pp. 99-123.

Balassa, B., "The Liberalization and Revealed Comparative Advantage," The Manchester School of Economic and Social Studies, No. 33, 1965.

Chow, P.C.Y., The Revealed Comparative Advantage of the East Asian NICs, The International Trade Journal, No.5, 1990, pp. 234-262.

Lauder, H. and Mehralizadeh, Y., "Globalization, Skill and the Labour Market," Brown, p., Green, A. and Lauder, H., in High Skills Globalization, Competitiveness and Skill Formation, Oxford University Press, 2001.

Comparative Advantage on Undergraduate Supply and Demand Trends: A Case Study of Shahid Chamran University of Ahvaz

Yadollah Mehralizadeh (Ph.D.) and Aziz Arman (Ph.D.)^{*}

Abstract

This paper is an attempt to study the employment as one of the crucial issues of higher education institution and labor market in Iran, and intends to address these questions: (1) How is the supply and demand's situation of graduate students? (2) Are the university subjects in Khozestan higher education institutions compatible with the revealed advantages in state economic sectors? (3) How do higher education policy makers begin and implement new academic subjects? In this paper with the use of Balassa Revealed Comparative Advantage the supply and demand advantages of university graduates of Shid Chamran University as one o the big universities in the southwest of Iran during 1996-2001 is calculated. The results show that in terms of Supply,¹ priorities are consequently related to Agriculture, Veterinary, Humanities, Engineering and Pure Science subjects. In terms of demand of state labor market activities such as: Mining, Fishing and Agriculture, Hunting and Foresting were shown to have economic advantages. This means that supply of agriculture subjects at Chamran University is relatively connected to the subjects demanded from labor market although there is no academic subject related to Dates, which is highly demanded by khozestan economy.

Keyword: revealed comparative advantage, undergraduate, Shahid Chamran University

^{*} Associated professor of educational palnning, and assistant professor of economics, Shahid Chamaran University, Ahvaz.

¹ This study is founded by Inistitution of Research and Planning in Higher Education and Organization of Management and Planning, No. 553499.